

Mandalselva skal igjen få egne laksebestander

MANDALSELVA var tidligere en god lakseelv, men har i dag ingen selvreproduserende laksestamme på grunn av forsurening.

Vassdraget skal fullkalkes i 1997, og selvreproduserende laksebestander kan igjen etableres. Forholdene for oppvandring, gyting og oppvekst av laks- og ørretunger er imidlertid vanskelige på elvestrekningene Bjelland-Kavfossen og Laudal-Mannflåvann på grunn av liten vannføring.

FLERBRUKSPLAN Mandalsvassdraget har som et mål å bedre forholdene for laks og sjøørret på elvestrekningen Laudal-Kavfossen. Prosjektet omfatter forholdene for gytevandring hos laks og sjøørret i minstevannføringsløpet Laudal-Mannflåvann.

REDUSERT vannføring på strekningen Laudal-Mannflåvann skyldes at vannet ledes i tunnel gjennom Laudal Kraftstasjon fra utløpet av Mannflåvann og ned til Laudal. Det er bygd flere terskler på strekningen for å beholde vannspeilet og gi et vanddekket areal for fisk. Terskelbygging kan skape et rikere og mer variert miljø i regulerte elver, men danner også en fysisk sperre som kan hindre vandrende fisk.

ET FORMÅL med prosjektet har vært å analysere vandringsmønster hos oppvandrende laks og sjøørret på strekningen Laudal-Mannflåvann ved hjelp av radiomerking av laks og sjøørret. Det ble spesielt undersøkt om oppvandringen hindres fysisk på bestemte steder i minstevannføringsløpet, og om utbedringer kan gjennomføres for å bedre forholdene. I tillegg ble et vannvolum avsatt til kunstige lokkeflommer for å undersøke hvordan en slik ekstra vannmengde best kan utnyttes for å bedre forholdene for oppvandring i minstevannføringsløpet.

Et annet formål med prosjektet har vært å kartlegge vandringsmønster og vandringshastighet hos oppvandrende laks og sjøørret før og etter fullkalking av Mandalselva.

Laksen i Mandalselva:

Økt minstevannføring gir bedre oppvandring

Løsmasseterskel med fisketrapp i betong og felle ved Laudal nederst i den undersøkte delen av Mandalselva (se kart på neste side).

Foto: EVA THORSTAD

En minstevannføring på 3 m³/s i Mandalselva sommerhalvåret 1996 var en forbedring for oppvandring av laks i forhold til tidligere års lavere vannføringer.

TIDLIGERE år passerte bare 4 prosent av laksen som ble registrert ved Laudal hele minstevannføringsløpet. I 1996 passerte 25 prosent av den radiomerkede laksen. Tidligere års registreringer er imidlertid basert på fangst av fisk i felle ved Laudal og Mannflåvann. Fella ved Mannflåvann ble tatt ut av drift første uke i oktober i 1994 og 1995. Første uke i oktober i 1996 hadde 14 prosent av den radiomerkede laksen passert hele minstevannføringsløpet, noe som fremdeles er en økning i forhold til tidligere år.

Laks og sjøørret

Ingen radiomerket sjøørret passerte hele minstevannføringsløpet, men det var ingen

forskjell på andelen laks og andelen sjøørret som passerte hele minstevannføringsløpet verken i 1996 eller tidligere år. Imidlertid var antallet radiomerket sjøørret lavt, og det er dermed vanskelig å trekke konklusjoner om betydningen av økt minstevannføring for sjøørreten.

Laksen forsinkes

Laksen forsinkes i oppvandringen i minstevannføringsløpet selv med minstevannføring 3 m³/s, og kommer forsinket til områdene lengre oppe i vassdraget i forhold til gytesesong og fiskesesong.

Summen av hindre

Summen av vandringshindre kan være en medvirkende årsak til at fisk forsinkes eller stanser i minstevannføringsløpet. Samtlige terskler bør vurderes av sakkyndig ved minstevannføring 3 m³/s, med særlig vekt på renner i løsmassetersklene og overvann over tersklene.

De største vandringshindrene

De største vandringshindrene i minstevannføringsløpet ble identifisert til dammen ved Mannflåvann, sone 8 nedenfor Solkrona og sone 1 ved Laudal. På grunnlag av resultatene fra 1996 bør følgende tiltak vurderes:

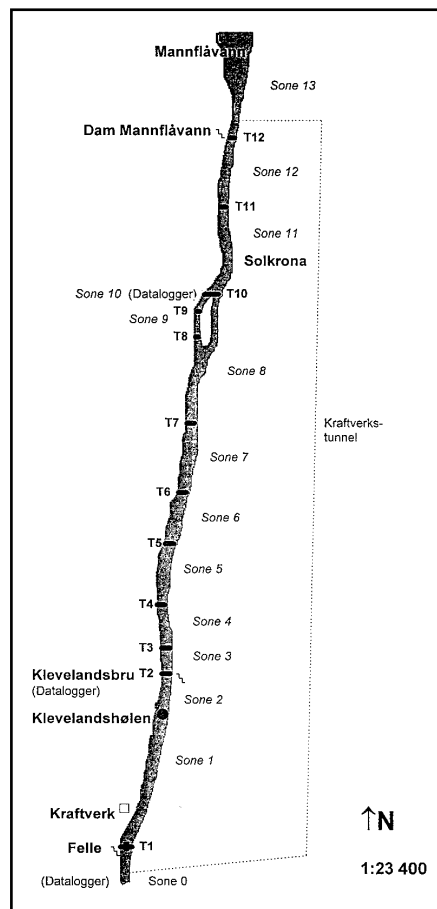
- 1) Vurdere konstruksjon av trapp, luker og tappeanordninger i dammen ved Mannflåvann i forhold til oppvandrende laks og sjørørret og foreta endringer/ombygginger i forhold til disse vurderingene.
- 2) Ombygging av østre elveløp ved Solkrona til hovedløp igjen, og stenge vestre løp fullstendig.
- 3) Vurdere konstruksjonen av terskel T8.

Trappa under Klevelandshølen og terskel T10 ved Solkrona ble fra lokalt hold utpekt som mulige vandringshindre for oppvandrende fisk i minstevannføringsløpet. Resultatene i NINAs undersøkelse viser at de ikke er det.

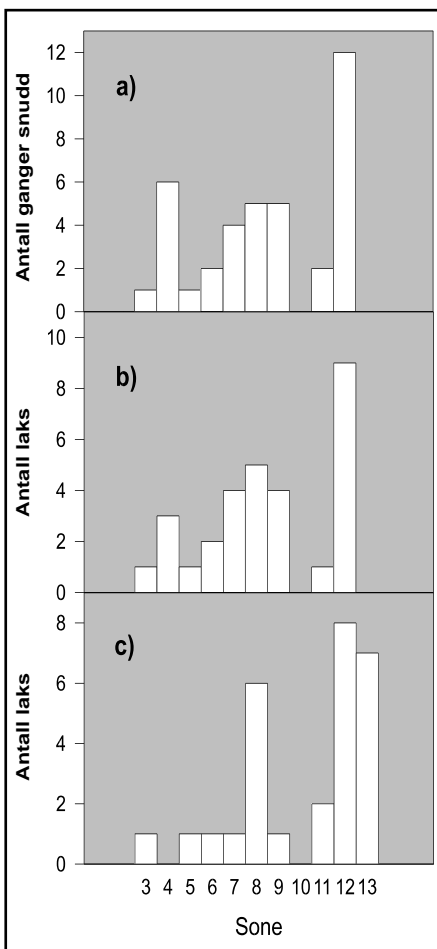
Undersøkelsen har gitt god informasjon om vandringshindre i minstevannføringsløpet, og ytterligere undersøkelser

for å identifisere vandringshindre anses ikke som nødvendige.

Minstevannføringsløpet Laudal-Mannflåvann i Mandalselva. Terskler er markert med tykke streker og nummerert T1-T12. Elva er inndelt i soner. Sone 0 er elva nedenfor T1, sone 1 er strekningen T1 til Klevelandshølen, sone 2 er strekningen fra og med Klevelandshølen til T2, sone 13 er vassdraget ovenfor T12, og de øvrige sonene utgjør de ulike terskelbassengene. Fisketrapper er avmerket med et trappesymbol.

Laks krever høyere vannføring enn sjørørret

DET VAR INGEN signifikant forskjell på andelen laks og andelen sjørørret som passerte hele minstevannføringsløpet i noen av årene 1993-1996. Imidlertid tyder undersøkelsen på at sjørørreten ikke krever så høy vannføring som laksen for å vandre, noe som er i tråd med tidligere undersøkelser. Sjørørreten i denne undersøkelsen var mindre enn laksen, noe som kan ha betydning for krav til vannføring. Tidligere undersøkelser andre steder har vist at høy vannføring for å stimulere oppvandring av laks ser ut til å være viktigere for større laks enn for små laks.

Vandring hos radiomerket laks i Mandalselva i 1996.

- a) Antall ganger laks under oppvandring i minstevannføringsløpet snudde i de ulike sonene og vandret nedover elva igjen i perioden fra merking til 28. oktober.
- b) Antall laks som snudde under oppvandring i de ulike sonene og vandret nedover elva igjen i perioden fra merking til 28. oktober.
- c) Soner som var øverste registrerte oppholdssted i elva hos individuelle laks fra merking til siste peiling 18. desember.

Lokkeflommer hadde en positiv effekt på vandring hos laks i minstevannføringsløpet. En større forståelse av virkninger av lokkeflommer vil gi en gevinst i form av raskere oppvandring i minstevannføringsløpet og forbruk av minst mulig vann.

Laksen som ble radiomerket var av ulik opprinnelse. Bare 7 prosent ble identifisert som villaks. Disse var ikke stedegne laks fra Mandalselva; den stedegne laksen er utdødd på grunn av sur vannkvalitet. En reetablert laksestamme i Mandalselva vil ikke være bedre tilpasset vandring i minstevannføringsløpet Laudal-Mannflåvann, i alle fall ikke i løpet av de første generasjonene. Men det er sannsynlig at laks som blir født i øvre del av elva vil ha stor motivasjon for oppvandring. Bedre vannkvalitet etter kalking kan også gjøre passering av minstevannføringsløpet lettere.

Stoffet er hentet fra

NINA Oppdragsmelding 470

Eva B. Thorstad, Tor G. Heggberget:

«Oppvandring hos radiomerket laks og sjørørret i Mandalsvassdraget i forhold til minstevannføring, lokkeflommer, terskler og kalking».